

UOT 372.3/4

Sədaqət Ağarəhim qızı Əliyeva
*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru*

MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRDƏ TƏLİM PROSESİNDƏ İNFORMASIYA-KOMMUNİKASIYA TEXNOLOGİYALARINDAN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Садагет Агаарим гызы Алиева
*доцент Азербайджанского Государственного Педагогического Университета
доктор философии по педагогике*

ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-KOMMUNIKACИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Alieva Sadaqat Agharahim,
*associate professor at
Azerbaijan State Pedagogical University,
doctor of philosophy in pedagogy,*

THE IMPORTANCE OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE LEARNING PROCESS IN PRESCHOOL INSTITUTIONS

Xülasə. Məqalədə məktəbəqədər müəssisələrdə istifadə olunan informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin əhəmiyyətindən bəhs edilir. İnformasiya texnologiyalarından istifadə uşaqlarda audiovizual məlumatları birləşdirmək, diqqəti aktivləşdirmək, zehni qavrayışı və erkən yaşda əyləncəli şəkildə kompüter bacarıqlarını inkişaf etdirmək baxımından əhəmiyyətlidir.

Açar sözlər: *məktəbəqədər müəssisə, təlim prosesi, təlim texnologiyaları, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları*

Резюме. В статье рассматривается важность использования информационных и коммуникационных технологий, применяемых в дошкольных учреждениях. Использование информационных технологий важно для детей, чтобы интегрировать аудиовизуальную информацию, активизировать внимание, развивать умственное восприятие и компьютерные навыки в игровой форме в раннем возрасте.

Ключевые слова: *дошкольное учреждение, процесс обучения, технологии обучения, информационно-коммуникационные технологии*

Summary. The article discusses the importance of using information and communication technologies used in preschool institutions. The use of information technology is important for children to integrate audiovisual information, activate attention, develop mental perception and computer skills in a fun way at an early age.

Key words: *preschool institution, learning process, learning technologies, information and communication technologies*

Təlim və tərbiyənin praktik, ənənəvi və müasir texniki vasitələri uşağın yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək və bilikləri yüksək səviyyədə başa düşmə və şərh etmə səviyyəsində mənimsəmək qabiliyyətinə malikdir. İnformasiya əsrində təhsil prosesinin aktuallaşdırılması, əhəmiyyəti və yeniliyi pedaqoqdan təlim

prosesində yeni texnologiyalardan istifadə edilməsini tələb edir.

Yeni informasiya vasitələrindən istifadə pedaqogikada yeni anlayışların yaranmasına səbəb olmuşdur. Kompüter təhsildə istifadə olunmağa başladığıda “yeni informasiya texnologiyaları” termini ortaya çıxmağa başladı.

Məktəbəqədər təhsildə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları təhsil prosesinin məlumatlandırılmasının perspektivli sahələrindən biridir. Məktəbəqədər təhsildə informasiya texnologiyalarından istifadə prosesi məktəbəqədər yaşlı uşaqların təhsilinin və inkişafının keyfiyyətinin yüksəldilməsində sosial ehtiyaclardan, müasir cəmiyyətin tələblərindən irəli gəlir. Müasir yeniliklər öyrənmə və təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək edir, hər bir uşağın ətraf mühitə və sosial dəyişikliklərə uğurlu və sürətli şəkildə uyğunlaşmasına imkan yaradır.

İKT məktəbəqədər yaşlı uşaqların zehni fəaliyyətini stimullaşdırmağa və yeni biliklərin inkişafında iştirak etməyə imkan verən interaktiv təlim vasitəsidir. İnformasiya vasitələrindən və elektron təhsil komplekslərindən istifadənin bir sıra üstünlükləri vardır: audiovizual məlumatları birləşdirir, zehni qavrayışı inkişaf etdirir, gündəlik həyat üçün tipik olmayan gözlənilməz vəziyyətləri simulyasiya etməyə imkan verir, illüstrativ material vasitəsilə uşaqların diqqətini aktivləşdirir, erkən yaşda əyləncəli şəkildə kompüter bacarıqlarını və multimedia tətbiq etmələrini inkişaf etdirir. Eyni zamanda, İKT-dən istifadə uşaqların diqqətini cəlb edir, bu da öyrənilən materiala marağın artmasına, materialın daha yaxşı qavranılmasına və mənimsənilməsinə kömək edir.

Məktəbəqədər təhsil prosesində İKT-nin istifadəsi aşağıdakıları əhatə edir:

İKT-nin istifadəsi məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün təlim prosesini daha məlumatlı, intensiv, əyləncəli, rahat etməyə imkan verir;

– inkişaf etməkdə olan kompüter proqramlarının istifadəsi tanışlıq üçün təklif olunan materialın miqdarını artırmağa imkan verir. Parlaq ekran diqqəti cəlb edir, uşaqların səs qavrayışını vizual, cizgi xarakterlərinə keçirməyə imkan yaradır, nəticədə gərginlik aradan qalxır;

– multimedia təqdimatlarının istifadəsi təhsil və inkişaf materiallarını alqoritmik qaydada, hərtərəfli strukturlaşdırılmış məlumatlarla dolu, canlı dəstəkləyici şəkillər sistemi kimi təqdim etməyə imkan verir. Bu vəziyyətdə müxtəlif qavrayış kanalları iştirak edir ki, bu da məlumatları yalnız faktiki deyil, həm də uşaqların yaddaşında assosiativ formada yerləşdirməyə imkan verir.

Kompüterin imkanlarının eyni vaxtda mətn, qrafika, şəkillər, səs, video şəklində olması uşağın şəxsiyyətinin zəngin inkişafı üçün potensial hazırlamaq və məktəbəqədər təhsili keyfiyyətə yüksəltmək kimi imkanlara malikdir.

Təcrübə göstərir ki, İKT-dən istifadə uşaqların məşğələlərə marağını əhəmiyyətli dərəcədə artırır və idrak qabiliyyətlərinin səviyyəsini yüksəldir. Ən aktual və çətin problemlərdən biri məşğələ boyunca uşaqların diqqətini cəlb etmək və saxlamaqdır. Biliklərin tətbiqi mərhələsində yeni informasiya texnologiyaları mühüm rol oynayır. Xüsusən, texniki vasitələrin emosional təsiri nəzərə alınmalıdır. Təhsil prosesində emosional təsir gücü uşaqlarda qavrayışa maraq və müsbət emosional əhval-ruhiyyə oyadır.

Yeni informasiya təlim texnologiyalarının köməyi ilə təqdim olunan materialın əyləncəsi hədsizdir. Animasiya, canlı vizuallaşdırma, musiqi və video effektləri də daxil olmaqla multimedia təqdimatları maraqlı bir süjetlə məktəbəqədər yaşlı uşaqların diqqətini çəkməyə və qeyri-ixtiyari diqqəti, yenilik, qeyri-adilik, cisimlərin dinamikliyi, görüntü ziddiyyəti, kompüterin köməyi ilə çoxaldılan məlumat keyfiyyətləri meydana gətirir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində İKT-dən istifadənin əsas məqsədi tərəkürün inkişafı və əqli fəaliyyət metodlarının formalaşdırılmasıdır:

– uşağın qabiliyyətlərinin inkişafını ən yaxşı və ən uğurlu vəziyyətə gətirmək;

– intellektual, yaradıcılıq qabiliyyətlərinin və məktəbəqədər yaşda çox vacib olan müstəqil olaraq yeni biliklər əldə etmək bacarığının inkişafı;

– uşağın şəxsiyyətinin zəngin inkişaf potensialının yaradılması.

Bundan başqa, informasiya texnologiyalarının tətbiq olunmasının aşağıdakılara kömək etdiyini iddia etmək olar:

– hazırlıq səviyyəsi, qabiliyyətlər, materialın mənimsənilməsinin fərdi-tipoloji xüsusiyyətləri, uşaqların maraq və ehtiyacları nəzərə alınmaqla təhsil prosesinin fərdiləşdirilməsi;

– uşağın daim özünü inkişaf etdirmək istəyini stimullaşdırmaq;

– təlimdə məşğələlərarası əlaqələrin gücləndirilməsi, əşya və hadisələrin kompleks öyrənilməsi;

– təhsil prosesinin çevikliyinə, hərəkətliliyinin artırılması, daim və dinamik yenilənməsi.

İnformasiya texnologiyalarından istifadə edilən məşğələlər nəinki uşaqların əldə etdikləri bilikləri genişləndirir və möhkəmləndirir, həm də yaradıcılıq və intellektual potensialını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. İnformasiya texnologiyalarından istifadə edilən məşğələlər yalnız təhsil prosesini canlandırmaqla kifayətlənmir, həm də öyrənmə motivasiyasını artırır. Uşaq daim axtarışda, öyrənməyə ehtiyac duyan, yorulmaz, yaradıcı və çalışqan olur. Tərbiyəçilər uşaqlar ilə birlikdə İKT-dən istifadə etməklə layihə və tədqiqat fəaliyyətləri həyata keçirə bilər.

Bu istiqamətdə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə aşağıdakı nəticələrə nail olmaq mümkündür:

– uşaqlar üçün çətin olan hərəkətlərə onların motivasiyasını artırmaq (hərəkət, səs, animasiyanı birləşdirərək);

– nitq qabiliyyətinin təkmilləşdirilməsi;

– uşaqların idrak proseslərinin inkişafı;

– uşaqlar tərəfindən materialın mənimsənilməsinin effektivliyinin artırılması (materialın aydınlıq və əlçatanlıq prinsipini həyata keçirir);

– yadda saxlama sürətinin artırılması (üç növ ilə – görmə, eşitmə, motor vasitəsilə uşaq yaddaşına daxil olur);

– yüksək zehni funksiyaların aktivləşdirilməsi və əllərin kiçik motor bacarıqlarının inkişafı və s.

Məktəbəqədər müəssisələrdə təlim materialının təqdim edilməsinin ən uğurlu formalarından biri multimedia təqdimatlarıdır. Bu, kompüter proqramlarından istifadə edərək məlumatların təqdim edilməsinin rahat və effektiv bir yoludur. Dinamika, səs və görüntü uşağın diqqətini ən uzun müddət cəlb edən amilləri birləşdirir. Ən vacib iki qavrayış orqanına (eşitmə və görmə) eyni vaxtda təsir ənənəvi təlim metodundan daha çox təsir göstərə bilər. Uşaqlar oynaq bir şəkildə səslər, say və ətraf aləmlə tanış olurlar. Təqdimatların mövzusu müxtəlifdir, yalnız bəzi fenomenləri və ya obyektləri nümayiş etdirmir, həm də bunlarla birgə lazımı eşitmə imkanlarını inkişaf etdirir.

Təlim prosesində kompüter proqramlarından istifadə edilməsinin digər yayılmış forması təhsil ekskursiyasıdır. Multimediadan istifadə etməklə inteqrasiya olunmuş məşğələlər apar-

maq, virtual səyahətlər etmək mümkündür. Virtual tur unikal səyahət təqdim edərək uşaqlara görmədikləri və onlar üçün əlçatmaz olan yerləri səyahət etmək imkanı verir. Bu ekskursiyalar uşaqların inkişafı və təlimi üçün əhəmiyyətlidir.

Musiqi məşğələləri və didaktik oyunlar da informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə təşkil edilə bilər. Musiqi məşğələsində bu texnologiyadan istifadə böyük imkanlar açır. Rəngarəng məlumat təqdimatları, video kliplər, videofilmlər uşaqların musiqi sənəti ilə tanışlıq prosesini şaxələndirməyə, musiqi ilə görüşlərini daha parlaq və maraqlı etməyə kömək edir. Bunlar uşaqların emosional idrak prosesini zənginləşdirir və təəssüratlarını genişləndirir.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının istifadəsi uşaqlara təkcə ətraf mühit haqqında yeni, geniş məlumat əldə etmək imkanı üçün deyil, eyni zamanda, məlumatı ən rahat və sürətli şəkildə qəbul etmək, saxlamaq, hərəkət üsullarını mənimsəmək üçün də dəyərlidir.

İnformasiya və kompüter texnologiyalarından istifadə edərək təlim fəaliyyətləri zamanı uşaqda aşağıdakı xüsusiyyətlər inkişaf edir:

• kiçik motor bacarıqları;

• təxəyyül;

• yaradıcı düşüncə;

• mücərrəd düşüncə;

• daxili fəaliyyət planı;

• qısamüddətli və uzunmüddətli yaddaş.

Məlumatların multimedia metodu sayəsində təqdim edilməsi nəticəsində uşaqlar forma, rəng, ölçü, say, çoxluq, azlıq anlayışlarını daha asan öyrənir və dərinlən anlayır, kiçik motor bacarıqları və göz hərəkətlərinin koordinasiyası formalaşır, sensomotor bacarıqları – həm adi reaksiya, həm də seçim reaksiyası artır, məqsədyönlülük və konsentrasiya tərbiyə olunur, təxəyyül və yaradıcılıq inkişaf edir.

İnkişaf və təhsil məlumatlarının təqdimatında məqsəd uşaqlarda düşüncə sisteminin formalaşdırılmasıdır. Materialın multimedia təqdimatı şəklində təqdim edilməsi öyrənmə müddətini azaldır. Təhsil fəaliyyətləri zamanı multimedia təqdimatlarının istifadəsi diqqət, yaddaş, düşüncə fəaliyyəti, təlim məzmununun və pedaqoji qarşılıqlı əlaqələrin humanistləşdirilməsi, öyrənmə və inkişaf prosesinin psixoloji cəhətdən düzgün iş rejimi əsasında qurulmasına imkan verir.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar psixofizioloji və yaş xüsusiyyətləri, fərdi qavrayış sistemi, idrak qabiliyyətlərinin inkişaf dərəcəsi və təlim motivasiyasının xüsusiyyətləri ilə fərqlənirlər. İnformasiya texnologiyalarının əsas xüsusiyyəti onun tətbiqi ilə təhsil prosesinin uşağın fərdi qabiliyyət və maraqlarına əsaslanaraq idrak prosesini quran fəaliyyət mərkəzinə çevrilməsidir. Tərbiyəçi çox vaxt köməkçi, məsləhətçi rolunu oynayır, orijinal tapıntıları təşviq edir, aktivliyi, təşəbbüsü və müstəqilliyi stimullaşdırır.

İKT vasitələrindən istifadə edərək idrak fəaliyyətinin idarə olunmasına sərf olunan işlər hər cəhətdən özünü doğruldur və çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə kömək edir, tərbiyəçi ilə uşaqlar arasında daha yaxşı anlaşma, onların təhsil prosesindəki əməkdaşlığı üçün əlverişli şərait yaradır.

Elektron resurslar şəklində informasiya və metodiki dəstək tərbiyəçinin məşğələlərə hazırlaşması zamanı, məsələn, məşğələ üçün əyani vəsait seçmək, yeni metodları öyrənmək, hər hansı bir inkişafetdirici və ya öyrənmə materialı tapmaq üçün istifadə edilə bilər. Bu cür proqramların istifadəsi bilikləri zənginləşdirməyə, uşağın öz təcrübəsindən kənar olan əşyalar və hadisələrlə tanış olmağa imkan verir, yaradıcılığını artırır, vizual-məcəzi düşüncədən mücərrəd düşünməyə keçidi optimallaşdırır, müstəqil həll edilə bilən vəziyyətlərin sayını artırır.

Ədəbiyyat:

1. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: Ənənə və müasirlik. – Bakı, – 2006.
2. Ağamalıyev R., Əhmədov İ. Tədris prosesində modul təlim texnologiyasından istifadənin imkan və yolları. Pedaqoji texnologiyalar. – Bakı, – 2006.
3. Bunyadova F., Abdulla B. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya. – Bakı, – 2000.
4. Əliyeva Ş.Q. Məktəbəqədər təhsildə müasir pedaqoji texnologiyalar. – Bakı, – 2020.
5. Kərimov Y. Təlim metodları. – Bakı, – 2007.
6. Mehrabov A., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. Pedaqoji texnologiyalar. – Bakı, – 2006.
7. Nəzərov A. Müasir təlim texnologiyaları. (Mühazirə xülasələri). Dərs vəsaiti. – Bakı, – 2012 .

Təhsil məlumatlarının təqdimatında məqsəd uşaqlarda zehni görüntülər sisteminin formalaşdırılması və öyrənmə müddətinin azaldılmasıdır. Hər hansı bir müasir təqdimatın əsası canlı görüntülərin köməyi ilə məlumatların vizual qavrayışını və əzbərləmə prosesini asanlaşdırmaqdır. Təqdimatın istifadəsinin formaları və yeri məşğələnin məzmununa, tərbiyəçinin qarşıya qoyduğu hədəflə bağlıdır.

Yeni texnologiyaların tətbiqi məktəbəqədər yaşlı uşaqların təhsilində pedaqoji prosesin keyfiyyətini yüksəltməyə, yaşa uyğun spontan təlim üçün şərait yaratmağa kömək edir. Beləliklə, yeni informasiya texnologiyaları öyrənmə üçün müsbət motivasiyanın formalaşması, gərginlikdən sərbəstliyə keçmək və uşağın özünü ifadə etməsinə mane olan bir sıra komplekslərin aradan qaldırılması üçün böyük potensiala malikdir.

Problemin aktuallığı. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının istifadəsi müasir dövrdə zəruridir.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, məktəbəqədər müəssisələrdə müxtəlif məşğələlər zamanı informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin imkanları göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məktəbəqədər müəssisələrdə müxtəlif məşğələlər zamanı informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə təhsil prosesinin daim və dinamik yenilənməsinə, öyrənmənin uşaqlar üçün asan və maraqlı olmasına imkan yaradacaqdır.

E-mail: aliyevasedaqet.29@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.elm.dok. Ş.A. Baxışova,

dos. S. Sadıqova

Redaksiyaya daxil olub: 07.06.2022.